

Bot i Joan Amades

Pepa Nogués

Joan Amades i Gelats va néixer al barri del Raval de Barcelona l'any 1890. La seua mare es deia Teresa Gelats, filla d'una família que provenia d'Olot, i el seu pare, Blai Amades, era de Bot. Era una família molt humil, la mare treballava d'operària en una indústria tèxtil i el pare havia hagut de deixar la seua feina de serraller per motius de salut. En aquest context familiar, decideixen enviar al petit Joan al poble natal del pare, Bot, i aquí va viure fins els dos anys.

Aquest petit xiquet que va donar les seues primeres passes a Bot, és una de les figures sobresortints del segle XX a casa nostra per la seua tasca en el recull dels costums i el folklore de Catalunya. Té més de 400 obres publicades, entre les quals podríem destacar *El Costumari Català*, i va reunir una important col·lecció d'objectes que mostren escenes de la cultura popular: romanços, auques, goigs, fulls de rengle, estampes, ventalls, gravats, etc. Va ser conservador de la Secció d'Etnografia del Museu Arqueològic de Barcelona i membre fundador del Museu d'Indústries i Arts Populars, entre d'altres.

Va morir el 1959, precisament el dia de Sant Antoni que és una de les festes més assenyalades del calendari català sobre el que ell tant havia estudiat.

En diverses ocasions va dir que «era més de Bot que ningú» (Calvo, 1990:5). Sobre el poble del seu pare recull molts costums en les seues publicacions, aquí en reproduïm alguns fragments:

Febrer, dia 3, Sant Blai

«Avui feia la seva festa el llogarret de Bot, a la Terra Alta. S'havia distingit per costums molt curiosos i interessants.

»Uns dies abans de la festa, s'adobaven els camins i carrers, es netejava la bassa utilitzada com a abeurador del bestiar i en la qual hom anava a proveir d'aigua per rentellejar, i es feien totes les milleres públiques convenients per a poder rebre bé els forasters que anaven a fes-

tes, els quals solien ésser molt nombrosos perquè era la primera que es feia per tota aquella contornada. El batlle convocava el veïnat per pregó fet al so de tabal, qualificat de *toc de jornal de vila*. Indicava a tothom la feina que havia de fer per al comú; cada u s'havia de portar les eines i àdhuc, en alguns casos, un animal de càrrega per tragar pedra, terra o el que calia. El treball no era retribuït. Cada vespre, en plegar, tots els qui havien treballat feien cap a la casa de la vila, i el batlle els donava un got de vi. (...)

»La gent vella creia que sant Blai només volia que se li fes llum amb oli, car era desafecte a la cera, i el dia de la seva festa sobretot tenien com a sacríleg encendre cap candela ni cap ciri al seu davant. Tothom portava a l'església una llumanera o un gresol, com més gros millor, per tal que cremés força estona i fes força claror al sant. (...) Hom creia que el sant protegia les oliveres i el conreu de l'oli, que és el més important de la contrada, agraït que li fessin llum i perquè poguessin seguir fent-li'n.

»A la nit feien ball a la plaça a la claror d'un cremaller de teia molt insuficient, fins al punt que hom podia gairebé dir que ballaven a fosques. La dansa típica era la jota. Els fadrins s'acostaven dissimuladament a les donzelles forasteres i se'ls orinaven a la butxaca. Elles dissimulaven, i si alguna causa les obligava a manifestar que se n'havien adonat, es desfeien en protestes. Rebien, però, amb gran goig el fet, i quan tornaven a llurs pobles es complaïen a dir el nombre de manifestacions de simpatia que havien rebut en la forma indicada.

»El majoral de sant Blai, que venia a ésser la primera figura de la festa, feia un gran nombre de filigranes amb la bandera del sant, que simbolitzava la població. La sostenia per la seva part més inferior, gairebé tocant a la violla. La feia voltar, descrivint cercles de tota l'amplada del carrer, i la feia passar arran de les cases, sense, però, tocar-les. L'abaixava fins a posar-

la ben horitzontal, la desplegava i feia mil filigranes amb el drap, amb el qual cobria els qui passaven per sota, o bé la cargolava, de manera que tot el drap restava completament plegat. Aquest exercici requeria molta força i un gran enginy i constituïa un dels punts més importants de la festa. Antigament, davant de l'església, feien una gran foguera, que tot el dia atiaven i abrandaven per tal que es mantingués i el foc no minvés en intensitat. Quan sortia la processó, abans d'emprendre el seu curs, donava tota una volta a la foguera, i quan tornava en donava una altra, abans d'entrar a l'església.»

Ball del peuet

«Antigament, la vigília feien una capta de farina a so de tabal, que voltava per tot el poble sense parar de sonar monòtonament. Aplegada la farina, les noies o dones escollides pels majorals, que solien ésser les promeses o mullers, s'encarregaven de pastar-la i en feien una gran quantitat de *casquetes*, de *redorts* i de *madalenetes*, pastisseria típica local. Mentre durava la pastada, el tabal no parava de repicar, com per anunciar al veïnat el compliment d'un acte ritual. Finida la pastada, al so de tabal era portada al forn, al davant del qual seguia tocant aquell mentre durava la cuïta. Enllestida la fornada, al mateix so era conduïda durant l'ofici i repartida entre els fidels, que se la menjaven amb goig i avidesa, creguts que així es captaven la protecció del sant.

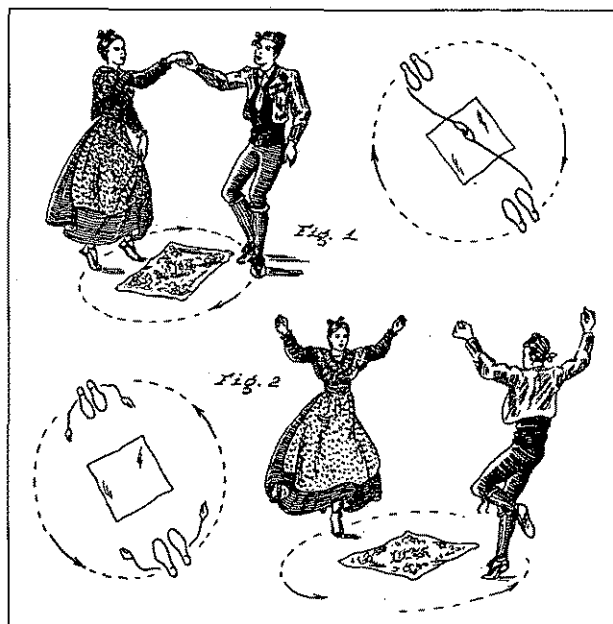
»Mentre durava la pastada i la cuïta, la mainada es lliurava a l'alegria i al so del tabal ballaven *lo peuet*, saltaven i voltaven sense ordre ni concert a peu coix, sostenint-se un peu amb una mà i agafant-se una orelleta amb l'altra. Els calia tenir molt d'equilibri per no caure, i quan en queia algun, tots els altres se li'n burlaven i l'aporrinaven. Segons deia la gent, abans era la fadrinalla la que feia aquest ball. El toc persistent i monòton del timbal i el ball poden respondre al desig d'esquivar els esperits que poguessin desbaratar la cuïta del pa sacramental de la festa.» (Amades, 1982:707)

Ball del mocador

«Antigament, així que es concertava un prometatge, la fadrina feia present al seu promès d'un mocador per al cap que variava en quantitat i riquesa segons els mitjans de la parella. El dia d'avui, a la plaça, feien un ball dedicat únicament a les parelles de promesos. Ells es deslligaven del cap el mocador que havien rebut en present de l'estimada i que havien lluit durant la festa. L'estenien amb tota cura a terra i ballaven airosoament per la seva vora en honor i gràvia de la promesa que els feia de parella en el ball. Si involuntàriament trepitjaven el mocador, per poc que fos, hom creia que el prometatge no acabaria en casament, i que si hi arribava, el matrimoni fóra desgraciat.» (Amades, 1982:711)

Ball del peuet.

Ball del mocador.

Festa de les Àgüides

«Antigament al llogarret de Bot, a la Terra Alta, [el 5 de febrer] feien la festa de les Àgüides com a tercer dia de la Festa Major (...). Avui portaven el pes de la festa les dones, amb una certa autoritat les que duïen el nom de la santa, que temps enllà havien estat moltes. Avui, les fadrines pagaven els músics, i eren elles les qui treien a ballar els fadrins; només hi treien als qui les havien fet ballar algun dels dos dies anteriors. Conten que molt de temps enllà l'Àgata més vella del poble o la de més categoria social trencava dansa amb el *sinyor retó*. El sacerdot es limitava a simular-ho, sense que arribés pròpiament a ballar. Les Àgates havien fet pastar una gran coca de pasta assaonada i oliada, tota farcida amb mel, figues, nous i avellanes, que era posada enmig de la plaça i al voltant de la qual feien el ball. Acabada la primera tanda de jotes, la parella que havia ballat més bé encetava la coca, i al seu darrera en menjaven les altres per ordre de la traça amb què havien ballat. El qualificatiu de bon dansaire havia estat judicat per les dones, puix que els homes perdien tota autoritat en la festa. Aquest judici havia donat lloc a moltes desavinences. Fa molts anys que aquesta festa ha deixat de fer-se.» (Amades, 1982:727-728).

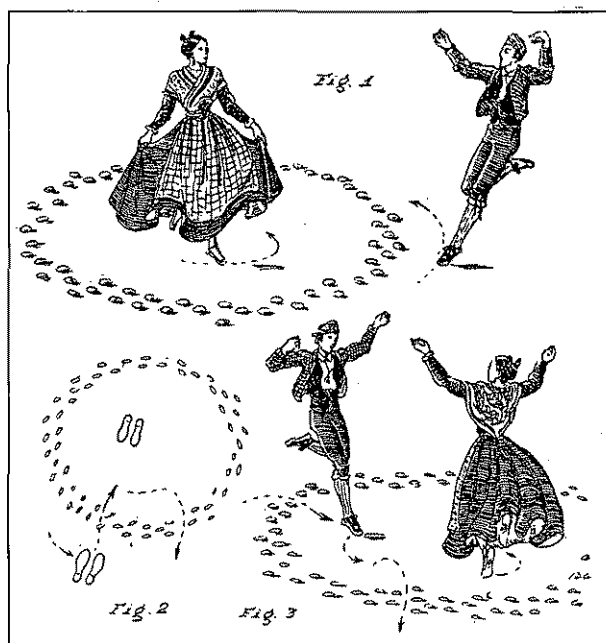
Segons Antoni Cortés, historiador de Bot, en aquesta diada es feia el *ball dels ous* que Joan Amades descriu així:

Ball dels ous

«(...) hom estenia un gran nombre d'ous per tota la plaça, disposats de manera que es feia difícil ballar sense trepitjar-ne cap. El qui n'aixafava un venia obligat a pagar una quantitat per a subvenir les despeses del ball. (...) Les fadrines procuraven bellugar-se i evolucionar de manera que llurs galants haguessin de trepitjar precisament algun ou, per tal d'obligar-los a satisfer el ban establert pel cas. Si el fadrí tractava d'evadir el pagament, les balladores l'acusaven i el comprometien expressament. Les dansaires que ballaven amb minyons forasters s'esforçaven per fer-los trepitjar com més ous millor.» (Amades, 1982:711)

Bibliografia

- AMADES I GELATS, JOAN (1982): *Costumari Català. El curs de l'any. Volum I*. Barcelona: Salvat Editores SA i Edicions 62; p. 705-728. (Les il·lustracions també són de la mateixa publicació, p. 706, 710, 711. La transcripció musical de la tonada del *Ball dels Ous* fou recollida per Miquel Barrobés i publicada al mateix llibre, p. 708.)
- CALVO CALVO, LLUÍS (1990): *Joan Amades i Gelats*. Col·lecció *Gent Nostra*. Barcelona: Edicions de Nou Art Thor.

Ball dels ous.